

ייצוב ושיקום אמת המים "עכו – כברי" בשטחים הפתוחים

הצעה להחלטה

מ ח ל י ט י ס, על מנת לקדם שימור, תחזוקה, מניעת סכנה לחיי אדם ולשלמות הגוף והגנה על נכס המורשת התרבותי הייחודי – "אמת המים עכו - כברי" בשטחים הפתוחים (להלן: "**אמת המים**" או "**האמה**") וכן על מנת לפתח, לשמר ולהנגיש את השטחים הפתוחים בהם עוברת אמת המים:

א. לרשום את הודעת רשות העתיקות כי בכפוף להעברת התקציב שלהלן, בכוונתה לפעול לייצוב ושיקום אמת המים בשטחים הפתוחים וכן לבצע פעולות מיידיות להסרת סכנה לקריסה של שרידי אמת המים ולשמר אותה כנכס מורשת תרבותי ייחודי, וכן לפתח, לשמר ולהנגיש את סביבת אמת המים בשטחים הפתוחים בהם היא עוברת.

רשות העתיקות תגיש לממשלה עדכון בדבר יישום החלטה זו, אחת לשנה.

ב. לטובת ייצוב, שיקום ושימור אמת המים בשטחים הפתוחים בהם היא עוברת, ולטובת פיתוח, שימור והנגשת השטחים הפתוחים שבסמיכות לאמת המים, להנחות את רשות העתיקות לפנות לקרן לשמירה על השטחים הפתוחים בבקשה לאשר תקציב של עד 6 מלש"ח בשנת 2024, וזאת בכפוף להגשת בקשות מתאימות ובהתאם לכללים ולהחלטות הנהלת הקרן.

ג. בנוסף, להקצות, בשנת 2024, סך כולל של 6 מיליון ש"ח ממשרדי הממשלה ומרשות העתיקות, על פי הודעתה, על פי הפירוט הבא:

משרד	2024
משרד הבינוי והשיכון	1.5 מלש"ח
משרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי	1.5 מלש"ח
משרד ראש הממשלה	1.5 מלש"ח
רשות העתיקות	1.5 מלש"ח
סה"כ	6 מלש"ח

דברי הסבר

רקע כללי

אמת המים העתיקה היא מאתרי המורשת הבנויה הבולטים והמרשימים בצפון הארץ. למרות שנבנתה ע"י סולימאן פאשה במאה ה-19, חשיבותה ההיסטורית, האדריכלית, התרבותית והנופית, העניקו לה מעמד של "עתיקה" על פי חוק. אמת המים היא נכס לאומי בניהול המדינה, ורשות מקרקעי ישראל.

אמת המים סובלת מהזנחה של שנים ואינה מקבלת את הטיפול הראוי לאתר מורשת בקנה מידה זה. לאחרונה מצב השתמרות האמה הידרדר מאוד עד כדי כך, שחלקים רבים ממנה נמצאים בסכנת התמוטטות. תוואי האמה חוצה יישובים: קיבוצים, כפרים ומושבים, ומתפרס בשטחים פתוחים וקיים חשש לפגיעה בנפש כתוצאה מהתמוטטות האמה. תוואי האמה עובר בצמידות לאזורי מגורים ולעיתים אף מעליהם, כך שהתמוטטות עלולה לסכן את שלמות גופם ואת חייהם של התושבים. בנוסף, בסמוך לאמה, במקומות מסוימים, מבוצעות עבודות בניה, אשר עלולות לסכן עוד יותר את יציבות האמה.

במבנה האמה קיימים ליקויים הנדסיים הנובעים מביסוס לא מתאים, כגון: חוסר כללי של חומרי מליטה, נטייה של מבנה האמה, אבנים סדוקות, אבנים בולטות וכד'. מלבד זאת, מבנה הקשת של האמה מגדיל את הסיכון להתמוטטות מאסיבית, שכן כל אבן שבנויה לאורך הקשת חשובה ליציבות הקשת כולה, כך שאבן אחת שנופלת עלולה למוטט את הקשת כולה, וכבר ידוע כי חלק מהאבנים בולטות מתוואי הקשת, ועלולות ליפול בכל רגע נתון.

זאת ועוד: חלקי אמה במקטעים מסוימים התמוטטו וחלקים רבים התערערו ועומדים בפני קריסה. אומנות רבות של האמה נוטות על צידן ובסכנת התמוטטות. סכנות אלו ניתן לראות לאורכה של האמה ובפרט בחלק של האמה שמדרום לקיבוץ לוחמי הגטאות ובאזור מזרעה. חלקים אחרים של האמה ממשיכים להתפורר ללא כל טיפול.

כאמור, קטעי האמה חשופים מידי יום ביומו לתנועת עוברי אורח וכן לתושבים אשר נחשפים מדי יום לנזקי האמה בסביבת מקום מגוריהם, שעלולים לגרום לנזק בעבורם.

על פי סקר מבנה שנערך על ידי רשות העתיקות, מדובר בסכנה מיידית לחיים ולגוף אשר מחייבת טיפול מידי למניעת קריסה.

כמו כן, בעקבות בדיקה שנערכה על ידי מהנדס המועצה המקומית מטה אשר, הוכרזה אמת המים כמבנה מסוכן בהתאם לסעיף 3 (א) לחוק העזר למטה אשר (הריסת מבנים מסוכנים), התשל"ב-1972.

חשש להתמוטטות האמה עולה ביתר שאת בימים אלה בהם אנו עדים לקיומן של רעידות אדמה אשר בשנים האחרונות פקדו אזורים קרובים לישראל, ואשר על פי הסטטיסטיקה עלולה חלילה לפקוד את ארצנו ולהוות זרז נוסף בהרס האמה ולפגיעה בגוף וברכוש.

ייצוב אמת המים והסרת הסכנה הנובעת ממנה לחיים ולגוף הינה חיונית להגנה על נכס מורשת תרבות ייחודי.

להלן מעט מן הכשלים שזוהו במסגרת סקר הנדסי שימורי ראשוני שבוצע באמת המים בחודש מרץ 2023:

1. קיימת נטייה של האמה, בוצעו תמיכות זמניות אך הן לא מספיקות. המבנה ממשיך בפעולת "זחילה" עם נטייה לכיוון מערב. תמונות מס' 4 ו- 6 (שמופיעות בהמשך) מעידות על כשל מתפתח בעמוד באזור מעבר בין אמה נטויה לאמה במצבה המקורי (אנכית). מדובר על סכנה מידית להתמוטטות האמה. נטיית האמה מעידה על בעיות ביסודות האומנות של האמה.
2. קיים חוסר כללי של חומרי מליטה, ראה תמונה מס' 5.
3. בעקבות חוסר חומרי המליטה קיימות אבנים בקשתות שיצאו ממקומן ונפילה שלהן יכולה להביא לקריסת כלל הקשת. מדובר על סכנה מיידית, ראה תמונה מס' 3.
4. קיימות אבנים שיצאו מכלל פעולה מבחינה הנדסית (אבנים סדוקות), חוסרים אלו גורמים להמשך התדרדרות האמה, ראה תמונה מס' 7.

יובהר, כי ביצוע הפעולות לפי החלטה זו אינו גורע מאחריות כל גורם אחר.

לצורך ייצוב ושיקום אמת המים בשטחים הפתוחים והסרת הסכנה, וכן לצורך פיתח, שימור והנגשת השטחים הפתוחים בהם עוברת אמת המים יש להורות לרשות העתיקות להכין תכנית הנדסית מפורטת לביצוע פעולות כמפורט להלן, ולפעול ליישומה והכל בכפוף לעקרונות השימור והסטנדרטים המקובלים בתחום זה:

- ביצוע סקר לזיהוי כשלים הנדסיים לאורך אמת המים.
- הכנת תכנית הנדסית לייצוב והסרת סכנה.
- ביצוע פעולות הנדסיות לייצוב והסרת סכנה מידית לאורך אמת המים.
- ביצוע חפירות מלוות שימור, פעולות חישוף, גידור, מדידה והערכה.
- יישום תכנית הנדסית לשימור אמת המים.
- תכנון וביצוע שבילים ואמצעי הנגשה נוספים לתועלת הציבור בהתאם למטרות הקרן לשמירה על השטחים הפתוחים.

נתונים כלכליים והשפעה על משק המדינה

לא רלוונטי

גורם אחראי למעקב (בהחלטה שעל פי מהותה טעונה מעקב אחר ביצועה)

שר המורשת

תקציב

6 מלש"ח בהתאם לפירוט לעיל של כל משרד

השפעת ההצעה על מצבת כח האדם

לא רלוונטי

עמדת שרים אחרים שההצעה נוגעת לתחום סמכותם

שר המורשת תומך בהצעה.

שר הנגב הגליל והחוסן הלאומי תומך בהצעה.

שר האוצר תומך בהצעה.

משרד ראש הממשלה תומך בהצעה.

תחלטות קודמות של הממשלה בנושא

אין

עמדת היועץ המשפטי של המשרד יוזם ההצעה

מצורפת

סיווגים

מגיש: שר הבינוי והשיכון

י' באב התשפ"ד
14 באוגוסט 2024

חוות דעת משפטית הנלווית להצעת החלטה

נושא הצעת ההחלטה: הצעת מחליטים לייצוב שיקום ושימור אמת המים "עכו – כברי" בשטחים הפתוחים.

תמצית ההצעה בהתייחס להיבטיה המשפטיים:

אמת המים היא נכס לאומי בניהול המדינה, ורשות מקרקעי ישראל.

נוכח כשלים הנדסיים הקיימים במבנה אמת המים, יש לבצע פעולות מידיות לייצובה, לצורך הסרת סכנה לחיי אדם ולשלמות הגוף.

נוכח חשיבותה ההיסטורית, האדריכלית, התרבותית והנופית, הוענק לאמה מעמד של "עתיקה" על פי חוק, ולפיכך מוצע לבצע פעולות לצורך שימור אמת המים. הואיל ומדובר ב"עתיקה" לפי חוק העתיקות, התשל"ח-1978, הרי שהסמכות לבצע עבודות אלו נתונה לרשות העתיקות, בהתאם לתפקידה על פי חוק רשות העתיקות, תשמ"ט-1989.

בהתאם לתקנות רשות מקרקעי ישראל (קרן לשמירה על שטחים פתוחים), תשע"ב-2012, בין יתר תפקידי הקרן, שיקום, תחזוקה וטיפול של שטחים פתוחים ומניעת הזנחתם, לרבות סילוק מטרידים סביבתיים וטיפול בהם. האמה היא חלק מהשטחים הפתוחים ולכן נכללת בתחום הסמכות של הקרן.

זאת ועוד, חוק מקרקעי ישראל, התש"ך-1960 אשר בסעיף 4 כ' הקים את הקרן ובסעיף קטן (ב) שם מנה את מטרותיה, לא הוריג ממטרותיה ל"שמירה, הפיתוח הסביבתי וטיפול" את האלמנטים המצויים בשטחים הפתוחים. והגדיר כחלק ממטרותיה "סיוע לגורמים הפועלים להגשמת מטרות הקרן.

קשיים משפטיים, ככל שישנם, ודרכי פתרונם: ההצעה אינה מעלה קשיים משפטיים.

עמדת היועצים המשפטיים של משרדים אחרים שהצעת ההחלטה נוגעת להם:

עמדת היועץ המשפטי למשרד המורשת – אין מניעה משפטית

עמדת היועץ המשפטי למשרד הנגב הגליל והחוסן הלאומי – אין מניעה משפטית

עמדת היועץ המשפטי למשרד האוצר – אין מניעה משפטית

עמדת היועצת המשפטית למשרד ראש הממשלה – אין מניעה משפטית

עמדת היועצת המשפטית של המשרד שהשר העומד בראשו מגיש את ההצעה:

לאור האמור, אין מניעה משפטית לקבל את ההצעה.

בן אפרת מחוק 3'4

אפרת פרוקציה, עו"ד היועצת המשפטית למשרד הבינוי והשיכון

חתימה

תפקיד

שם

תמונה מס' 2:

תמונה מס' 3

תמונה מס' 4

תמונה מס' 5

תמונה מס' 6

תמונה מס' 7

